

Lietuvos politinių partijų požiūriai į Europos integraciją: 2016 m. Seimo rinkimų programų analizė

Solveiga Inokaitytė-Šmagarienė

*Kauno technologijos universitetas
A. Mickevičiaus g. 37, LT-44244, Kaunas*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.16.3.19344>

Anotacija. Straipsnyje analizuojamos Europos integracijos idėjos 2016 m. Seimo rinkimų programose. Remiantis kiekybine turinio analize ir politinio diskurso analize, straipsnyje siekiama atsakyti į kelis klausimus: kiek partijos skiria dėmesio europinei tematikai rinkimų metu? kokiais argumentais ir požiūriais partijos konstruoja eurointegracijos idėjas? ką joms reiškia narystė ES? Tyrimo rezultatai parodė, kad, nors partijos išreiškė paramą Europos integracijai, dominavo instrumentalus požiūris į eurointegracinius procesus, nes narystė ES vertinama teigiamai tada, kai atitinka vidaus ir užsienio politikos interesus. Tos eurointegracinės politikos sritys, kurių įgyvendinimas neatitinka nacionalinių interesų arba susijęs su nacionalinės tapatybės klausimais, vertinamos neigiamai ir gilesnei integracijai europiniu lygmeniu nėra įsipareigojama. Šie partijų požiūriuose atsiskleidę prieštaravimai ateityje gali sąlygoti neatitikimus partijoms formuojant ir įgyvendinant sprendimus Europos integracijos atžvilgiu.

Raktažodžiai: politinės partijos, požiūriai, Europos integracija, partijų rinkimų programos.

Keywords: political parties, attitudes, European integration, political parties manifestos.

Įvadas

Pastaraisiais metais Europos Sąjungoje (toliau – ES) dėl kilusių problemų sustiprėjo vidinės dezintegracijos tendencijos ir išsiplėtojo jai priklausančių valstybių narių diskusijos apie ES integracijos tikslus ir ateities perspektyvas. Jungtinės Karalystės sprendimas pasitraukti iš ES ir pradėti derybas dėl išstojo apunkino glaudesnės politinės sąjungos kūrimo planus ir sustiprino euroskeptikų pozicijas kitose ES šalyse. Ne mažiau rimtu išbandymu Europai tapo nuo Antrojo Pasaulinio karo pabaigos didžiausia migrantų krizė, išskėlusi vidinių susitarimų įgyvendinimo ir

atsakomybės tarp šalių pasidalijimo klausimus¹. Nors Lietuvoje iki šiol vyravo politinio elito ir visuomenės sutarimas dėl narystės ES ir euroskeptiškomis nuostatomis pasižyminčios partijos nebuvo populiarios, pastaraisiais metais ES sprendimai Lietuvoje yra vis labiau lydimi kritikos dėl jų sąveikos su nacionalinėmis praktikomis, politinio elito lygmeniu atsiranda svarstymų dėl gilėjančios ES integracijos poveikio valstybės suverenitetui ir nacionalinei tapatybei. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad dėl dabartinės Lietuvos valstybės, kaip paramos gavėjos, padėties atsiranda santykinai teigiami visuomenės požiūriai į ES. Tačiau ES struktūrinei paramai ateityje pasibaigus, tikėtina, jog Lietuvoje atsiras daugiau Sąjungos kritikų.

Kalbant apie tolesnes Europos integracijos perspektyvas, būtina pažymėti, kad suvokimas apie ES vystymosi dinamiką yra neatsiejamas nuo Europos nacionalinių elitų politinių idėjų ir vizijų. Nuo pat pradžių Europos integracijos projektas buvo kuriamas politinio elito pastangomis. Pripažįstama, kad ir toliau Europos vienijimosi procesas yra palaikomas elito iniciatyva [5] ir pastarųjų faktorių įtaka formuojant eurointegracines idėjas pastebima didesnė nei piliečių [39].

Nors elitų tema yra plačiai nagrinėjama Lietuvoje [40, 22, 23, 10, 21], iki šiol šalies politinių partijų nuostatos Europos integracijos klausimais nebuvo išsamiau tiriamos. Lietuvos elito europietiško kriterijus, požiūrius į europinę tapatybę ir pilietiškumo raidą ES tyrė Irmina Matonytė, kuri kartu su mokslininku Vaidu Morkevičiumi išleido knygą „Elitų Europa: tapatybių ir interesų kaleidoskopas“. Joje interpretuojami europinio tyrimo „IntUne: Integruoti ar vieningi? Pilietybės paieškos vis artimesnėje Europoje“ duomenys [24]. Paminėtini ir kiti šių autorių straipsniai minėtomis temomis [25, 26, 27]. Lietuvos partijų nuostatas taip pat nagrinėjo Mažvydas Jastramskis [10], Ingrida Unikaitė-Jakuntavičienė, analizavusi partijų euroskepticizmo apraiškas [34]. Vis dėlto daugiausia Lietuvos mokslininkų dėmesio sulaukė derybos dėl narystės ES, plėtros procesas ir narystės ES poveikis vidaus politikos sritims [17, 35, 18]. Užsienio literatūroje vyrauja panašios tyrimų kryptys ir Lietuvos partijų požiūriai į Europos integraciją analizuoti tik keliuose darbuose: euroskepticizmo tyrinėtojų Paulo Taggarto ir Alekso Szczerbiako studijose [30] bei Paulo G. Lewiso ir Radoslawo Markowskio darbuose [12].

Kadangi Lietuvos politinių partijų studijų apie jų požiūrius į Europos integracijos procesus trūksta, šio *straipsnio tikslas* – išanalizuoti Lietuvos partijų, laimėjusių 2016 m. Seimo rinkimus, požiūrius į svarbiausius Europos integracijos idėjos aspektus ir parodyti, koks diskursas apie Europos integraciją yra formuojamas rinkimų metu. *Tyrimo uždaviniai*: 1) apibūdinti politinio diskurso sampratą; 2) ištirti Europos integracijos idėjų paplitimą partijų programose; 3) apibūdinti partijų požiūrius į ES politinę sistemą, politikos sritis ir Lietuvos narystę ES. *Tyrimo metodai*: kiekybinė

¹ Omenyje turimi tarp ES narių kilę nesutarimai dėl EK paskirtų pabėgėlių perkėlimo kvotų, atsižvelgiant į šalių gyventojų skaičių ir ekonomiką. Kai kurios Vidurio ir Rytų Europos šalys, ypač Lenkija, Vengrija, Čekija ir Slovakija, atsisakė priimti migrantus pagal ES nustatytas nacionalines kvotas ar net inicijavo referendumus šiuo klausimu (Vengrijoje 2016 m. spalio 2 d. vyko referendumas dėl ES pabėgėlių perkėlimo kvotų).

turinio analizė, diskurso analizė.

Politinio diskurso samprata

Pačia bendriausia prasme diskursas gali būti apibrėžiamas kaip tam tikras socialiai priimtinas kalbėjimo ir mąstymo apie mus supantį pasaulį būdas [11, p. 1]. Kaip G. Kressą (1985) cituoja A. Telešienė, kasdienėje kalboje „diskursas“ suvokiamas kaip vieša diskusija ar viešas šnekėjimas, savo nuomonės reiškimas [31, p. 1]. Socialiniuose moksluose „diskurso“ sąvoka vartojama plačiau, nurodant diskurso kaip socialinio veiksmo sampratą. Svarbus tampa ne tik parašytas tekstas, bet ir jį kuriantys ar perduodantys veikėjai, konteksto įtaka ir ideologinis tekstų turinys [31, p. 1]. Pavyzdžiui, Maartenas A. Hajeris diskursą apibrėžia kaip „visumą idėjų, sąvokų ir kategorijų, kurios yra kuriamos, atkuriamos ir keičiamos tam tikrais socialiniais veiksmais ir kuriais fizinei ir socialinei realybėms yra suteikiamos reikšmės“ [9, p. 44]. Šiuo atveju diskursas suprantamas kaip užkoduojantis ir pristatantis tam tikras politikos idėjas, pabrėžiant aktyvų asmens kaip socialinio veikėjo vaidmenį, kuriant socialinę realybę. Todėl kaip Colin Hay pažymi, supratimas apie politinį elgesį yra neatsiejamas nuo idėjų, kuriomis remiantis politikos veikėjai suvokia aplinką, įvertinimo [8, p. 473]. Remiantis jomis, kuriamos institucijos ir priimami politiniai sprendimai.

Būdamas socialinės veiklos forma, diskursas atlieka svarbias funkcijas. Diskursai formuoja ir struktūroja pasaulio suvokimą, jais kuriamos ir įtvirtinamos socialinė realybę apibrėžiančios reikšmės [4, p. 296]. Taip diskursai prisideda prie mūsų kasdieninio gyvenimo normų ir vertybių įprasminimo ir interpretuoja jas [2, p. 33]. Taip diskursais formuojasi socialiniai identitetai ir kuriami santykiai tarp socialinių veikėjų. Diskursai turi performatyviąją galią, kai kalbėjimo prasmė reiškiasi ją nusakančiame veiksmo. Remiantis Johnu L. Austinu, sukurta kalbėjimo aktų teorija, kažką įvardydami, mes ne tik pranešame tam tikrą žinią, bet ir pakeičiame ar sukuriame, kurdami tai, ko iki kalbinio akto nebuvo (tam tikrą situaciją, įvykį ir kt.) [1]. Be to, diskursai yra dinamiški ir atviri naujoms apibrėžtims ir transformacijoms. Todėl kalbiniais aktais mes ne tik įrėminame, formuojame ir įtvirtiname socialinę realybę, bet ir galime ją dekonstruoti ir keisti *status quo*.

Pagal diskurse dalyvaujančias grupes diskursai gali būti skirstomi į teisininkų diskursus, ekonomistų diskursus, sociologų diskursus ar politikų diskursus. Nuo kitų diskurso tipų politinį diskursą visų pirma skiria jame dalyvaujantys ir jį kuriantys veikėjai – tai politikai ir politinės institucijos. Politinį diskursą taip pat apibūdina jo funkcijos ir veikla. Jis yra orientuotas į konkrečius politikos tikslus ir uždavinius: politinių sprendimų, susijusių su viešaisiais reikalais, formavimą, socialinių išteklių paskirstymą, taip pat įstatymų, teisės normų priėmimą ar jų keitimą [34, p. 14]. Politinį diskursą taip pat apibrėžia jo kontekstas. Tam, kad diskursas taptų politinis, jis visų pirma turi būti suformuotas politinių institucijų veiklos kontekste. Taip politikų kalbos įgyja politinį pobūdį tik tada, kai jos yra kontekstualizuojamos politinei veiklai būdingų komunikacinių įvykių metu: ministrų kabineto susirinkimai, parlamento sesijos, rinkimų kampanijos, protesto demonstracijos ir kt. Be to, tam, kad

diskursą traktuotume kaip politinį, jis turi būti viešas. Šis kriterijus susijęs su pamatinėmis politikos funkcijomis, numatančiomis viešųjų, t. y. bendrų visai visuomenei, reikalų tvarkymą². Tačiau vienas ryškiausių politinio diskurso bruožų yra jo turinys. Politikų kalbos paprastai yra ideologinės, atspindinčios jų vertybes ir įsitikinimus. Pasak vieno žymiausių politinės retorikos tyrinėtojų Jeffrey K. Tuliso, politinė retorika yra „idėjų rinkinys, įteisinantis politinę praktiką“ [33, p. 13]. Politikai savo kalbose, kurios pagal užimamą poziciją gali būti įvairaus tipo (prezidento metiniai pranešimai, partijų manifestai, vyriausybės programos ir kt.), apibrėžia politinę darbotvarkę ir nustato svarbiausias valstybės raidos kryptis, visą tai siejant su praėities sprendimais ir ateities politikos vizijomis [7, p. 196]. Pastebėtina, kad politinis diskursas tampa ryškiausias rinkimų metu. Rinkimų programose partijos pateikia savo politinės veiklos prioritetus, iškelia ir interpretuoja svarbiausias šalies problemas, siūlo jų sprendimus ir veiklos gaires kitoms institucijoms. Kartu partijos siekia pagrįsti tam tikrą politikos kryptį ir įrodyti pateikiamo požiūrio teisingumą. Svarbu tai, kad savo pasisakymais politikai išreiškia jiems būdingas nuostatas ir požiūrį į tai, į ką kiti šalies politikai ir visuomenė turėtų orientuotis. Todėl iš programų turinio galima spręsti apie politikų vertybes ir pasaulėžiūrą. Politinis diskursas taip pat išsiskiria savo forma ir stiliumi. Politinio pobūdžio kalboms ir tekstams būdingas argumentacinis ir apeliacinis stilius, turint tikslą nuteikti auditoriją ir įtikinti iškeltomis idėjomis. Šioje vietoje taip pat reikėtų pridurti, kad politinis diskursas dažniausiai turi tekstinę išraišką, kuriai būdinga savita teksto kompozicija ir leksika (eufemizmai, metaforos, savo ir svetimo poliarizacija ir kt.). Tam tikros teksto struktūros yra privalomos (įstatymai, potvarkiai), o kai kurios yra strategiškai kuriamos (politinės kalbos, propagandiniai leidiniai) [34, p. 29].

Atsižvelgiant į svarbiausius politinio diskurso bruožus, galima teigti, kad jo turinį sudaro du pagrindiniai komponentai. Pirmasis politinio diskurso komponentas apima politines vertybes, kurių raiška diskurse priklauso nuo politikų atstovaujamos ideologijos, pavyzdžiui, socialdemokratų partijos narys bus linkęs akcentuoti solidarumo, lygybės vertybes, liberalizmo atstovas – individualizmo, laisvos rinkos principus. Šis komponentas taip pat apibrėžia politinės veiklos principus, t. y. politinių sprendimų priėmimo taisykles ir procedūras. Antrasis politinio diskurso komponentas apibrėžia politinės veiklos kryptis – konkrečius politinės veiklos tikslus, uždavinius ir jiems pasiekti skirtas priemones.

Apibendrinant per diskursus įtvirtinamos ir skleidžiamos žinios, kuriomis veikėjai kuria socialinę tikrovę ir suteikia jai reikšmes. Todėl tam tikro socialinio reiškinių, šiuo atveju – Europos integracijos idėjos, analizė yra neatsiejama nuo politikos aktorių požiūrių, skleidžiamų per komunikacijos procesus, įvertinimo.

² Remiantis politikos apibrėžimais, politika – tai bendro žmonių gyvenimo visuomenėje organizavimas ir reguliavimas. Iš probleminių situacijų kylantys viešieji reikalai ir būtinybė juos spręsti ir sudaro politikos turinį. Kitaip tariant, politika, kaip bendro žmonių gyvenimo organizavimas ir reguliavimas, savo turiniu yra viešųjų reikalų tvarkymas. Politikos turinys – tai žmonių grupių viešųjų reikalų tvarkymas [36, p. 14–18].

Tyrimo metodika

Straipsnyje analizuojamos politinės partijos, kurios 2016 m. dalyvavo ir laimėjo rinkimus į Seimą daugiamandatėse apygardose. Atvejų pasirinkimas grįstas tuo, kad rinkimus laiminčios ir formuojant vyriausybę arba opozicijos veikloje dalyvaujančios partijos, kurios dalykinėje literatūroje apibrėžiamos *relevantinių partijų* terminu [29], atstovauja didžiajai visuomenės daliai ir savo veikla bei idėjomis reikšmingai veikia kasdienį piliečių gyvenimą. Smulkių, marginalinių partijų skleidžiamos idėjos yra populiaros tik nedidelėje visuomenės dalyje ir nepretenduoja į vyraujančio diskurso apie Europos integraciją tipą. Kaip pagrindiniai duomenų šaltiniai pasirinkti partijų manifestai – rinkimų į Seimą programos. Vartojamas Lyginamojo manifestų projekto grupės (LMP; angl. *Comparative Manifesto Project*) pateiktas manifesto apibrėžimas, kuriuo remiantis partijų manifestai apibūdinami kaip politinių partijų skelbiami tekstai, siekiant konkuruoti dėl rinkėjų balsų nacionaliniuose rinkimuose [38]. Nacionalinių rinkimų programos yra vienas iš dažniausiai ir seniausiai naudojamų šaltinių partijų pozicijų tyrimuose. Rinkimų programose atsiskleidžia partijos, kaip vieningo organizacinio darinio, požiūris į svarbiausias vidaus ir užsienio politikos sritis, kuris nėra struktūruojamas kitų politikos lauko *žaidėjų*, pavyzdžiui, žiniasklaidos, darbotvarkės [3]. Be to, rinkimų programos geriau nei kiti šaltiniai, pavyzdžiui, rinkimų į Europos Parlamentą programos, gali parodyti, koks europinių idėjų turinys yra kuriamas vidaus politikos arenoje ir kiek iš tiesų nacionaliniai politikos veikėjai skiria dėmesio europinei tematikai.

Siekiant atskleisti Lietuvos partijų požiūrius į Europos integracijos idėją, partijų rinkimų programų analizėje taikyta mišrioji metodologija, derinanti kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus. Pirmiausia taikytas kiekybinės turinio analizės metodas. Atsižvelgiant į tai, kad Europos integracijos idėja yra daugiapakopė, turinti keletą išraiškų (ekonominė, vertybinė, geografinė ir kt.), partijų požiūrių tyrimas vykdytas trimis tematiniais analizės lygmenimis. Vadovautasi Gary Markso [19, p. 241] pateikta partijų požiūrių į Europos integraciją klasifikacija, kurią sudaro trys komponentai (teminiai rėmai):

- ES politinės sistemos pagrindai;
- Europos integracijos politikos sritys;
- nacionalinės valstybės santykis su Europa.

Remiantis šiais teminiais rėmais, buvo suformuota kodavimo schema (žr. 1 lent.), kurios pagrindą sudarė LMP atliekamuose politinių partijų programų tyrimuose taikomos kodavimo kategorijos ir principai³. Paskutinė kategorijų grupė „Nacionalinės valstybės pozicija ES“ buvo adaptuota iš projekto „Integruota ir vieninga: Pilietybės paieškos vis artimesnėje Europoje“ kodavimo schemos. Pažymėtina, kad kodavimo metu buvo paminėtos ne tik temos apie Europos integraciją, susistemintas jų turinys, bet ir nustatytas šių temų vertinimo kryptingumas (teigiamas arba neigiamas).

³ Kodavimo principai ir kategorijų aprašymai plačiau pateikti šiame šaltinyje: [38].

1 lentelė. Partijų rinkimų programų tyrime taikytos kodavimo kategorijos

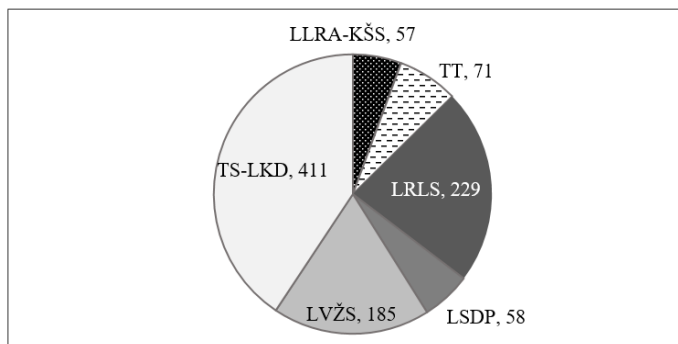
I. ES politinė sistema	Viršvalstybiškumas; Europos Parlamento kompetencijos; Europos Komisijos kompetencijos; Europos Tarybos kompetencijos; Europos Teisingumo teismo kompetencijos; kitų ES institucijų kompetencijos; ES politinės sistemos sudėtingumas.
II. ES ekonominė struktūra	Ekonominis planavimas; nacionaliniai įnašai ES; protekcionizmas; bendroji rinka; Europos ekonominė ir pinigų sąjunga; ES struktūrinė parama.
III. ES išorės politika	ES bendra užsienio ir saugumo politika; ES bendra saugumo ir gynybos politika; bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse; ES plėtros politika; Europos veikimo galia; specialūs santykiai su Vakarais; bendradarbiavimas su Rytų valstybėmis, Rusija.
IV. Visuomenės sandara	Nacionalinė tapatybė; imigracija; Europinė tapatybė.
V. Nacionalinės valstybės pozicija ES	Lyderystė; bendradarbiavimas (atitiktis); gynyba; atmetimas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis [38].

Vadovaujantis LMP kodavimo principais, kodavimu vienetu pasirinktas kvazisakinys, kuris apibrėžiamas kaip vienas politinis teiginys, argumentas arba žinutė. Straipsnyje jis vadinamas teksto segmentu. Išsiaiškinus Europos integracijos temų intensyvumą partijų programose ir susisteminius partijų argumentus apie Europos integraciją, toliau partijų programos buvo analizuotos kokybiškai, taikant diskurso analizės metodą.

Tyrimo rezultatų analizė

2016 m. rinkimus į LR Seimą daugiamandatėse apygardose iš viso laimėjo penkios partijos: Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (TS-LKD), Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP), Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (LRLS), partija „Tvarka ir teisingumas“ (TT), Lietuvos lenkų rinkimų akcija-Krikščioniškų šeimų sąjunga (LLRA-KŠS) ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS). Šių partijų programose iš viso sukoduoti 676 partijų pasisakymai apie Europos integraciją penkiose teminėse kategorijose (žr. 1 pav.).

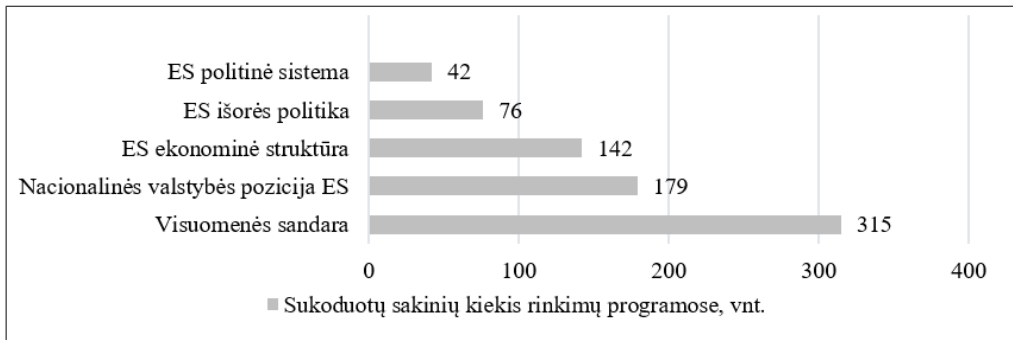

1 pav. Pasisakymų apie Europos integraciją pasiskirstymas partijų programose, vnt.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti, aktyviausiai Europos integracijos idėjas savo programose plėtojo trys partijos – TS-LKD, LRLS ir LVŽS. Pažymėtina, kad šių partijų programos buvo ilgiausios, todėl eurointegracinės politikos aptarimas taip pat buvo išsamiausias. Pagal bendrą programos teksto kiekį (simbolių skaičių) ir skiriamą dėmesį europinei tematikai išsiskyrė TT. Mažiausiai ES klausimus aptarė LSDP ir LLRA-KŠS.

Daugiausia partijų dėmesio sulaukusi tema (kategorija) buvo „Visuomenės sandara“, kuriai teko 315 sukoduoti teksto segmentai. Antroji pagal dydį kategorija buvo „Nacionalinės valstybės pozicija ES“ – jai iš viso priskirti 179 teksto segmentai. Partijos taip pat dėmesio skyrė ES ekonominės integracijos klausimams – kategorijoje „ES ekonominė struktūra“ iš viso sukoduoti 142 teksto segmentai. Mažiausiai partijos aptarė ES išorės politikos (76) ir ES politinės sistemos (42) klausimus (žr. 2 pav.).

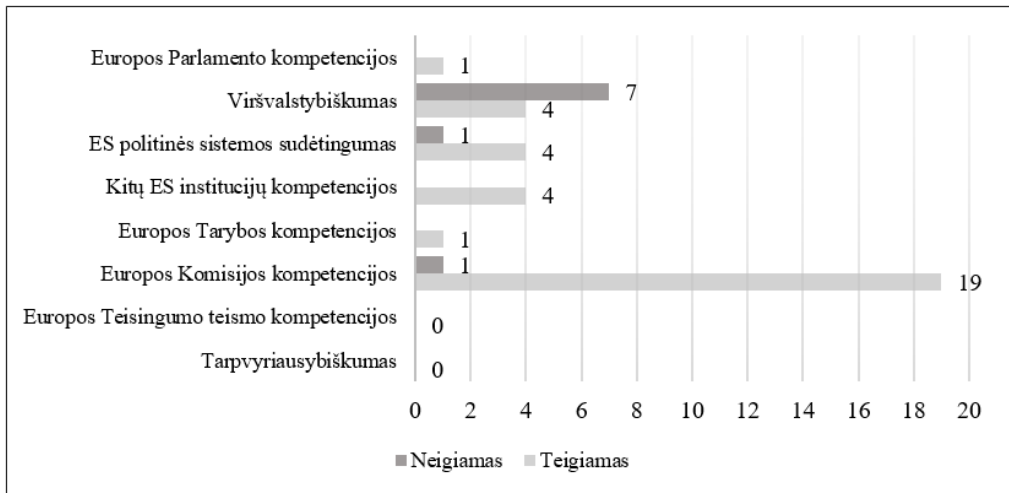
2 pav. Pasisakymų apie Europos integraciją pasiskirstymas partijų programose, vnt.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pirmąja kodavimo schemoje išskirta kategorija „ES politinė sistema“ siekta nustatyti partijų požiūrius į besiintegruojančių valstybių sąveikas, sprendimo priėmimo ir jų įgyvendinimo būdus ir šiame procese dalyvaujančias ES lygmens institucijas. Dažniausiai įvardijama institucija programose buvo Europos Komisija, kurios rekomendacijomis visos partijos, išskyrus LLRA-KŠS, grindė savo politikos tikslus. Dėmesys Europos Komisijai siejamas su prieš rinkimus, 2016 m. vasario mėn., pasirodžiusia Komisijos ataskaita, kurioje vertinta Lietuvos ekonomikos padėtis ir pateiktos socialinės ir ekonominės politikos rekomendacijos [6]. Tačiau reikėtų pastebėti, kad partijos linkusios teigiamai vertinti ES institucijas tada, kai jų veikla pagrindžia partijos pateikiamas nuostatas. Pavyzdžiui, TS-LKD, remdamasi Europos Komisijos duomenimis, kritikavo Lietuvos sveikatos apsaugos politikos sektorių: „<...> naujaisiais Europos Komisijos (EK) skelbiamais duomenimis, šio sektoriaus [sveikatos apsaugos sistemos, aut. past.] rezultatai mūsų šalyje yra vieni prasčiausių visoje Europos Sąjungoje“ [32]. Šiuos procesus TS-LKD susisiejo su prieš tai valdžiusių partijų veikla, kuri teigė: „Nutraukti sveikatos sistemoje per ilgus valdžios neveiksmo metu susiklosčiusį sąstingį galima tik įvykdžius vieną sąlygą – esminė sveikatos sistemos pertvarka turi būti įvirtinta kaip aukščiausio lygmens politinis prioritetasis“ [32]. Taip Europos integracijos kontekstas naudojamas ne tik siekiant

parodyti savo rinkiminių nuostatų teisingumą, bet ir pateikti kritiką oponentams, atskleisti jų valdymo trūkumus.

Kalbant apie ES politinės sistemos modelius, partijos savo programose pateikė nuorodas tik į viršvalstybiškumo principą. Tačiau, skirtingai nei ES institucijų atveju, vyravo neigiamo pobūdžio nuorodos į šį ES sprendimų priėmimo metodą (žr. 3 pav.). Nors apie tarpvyriausybiskumą kaip vieną svarbiausių nacionalinių valstybių interesų atstovavimo principų partijos tiesiogiai nekalbėjo, tačiau tai, kad partijos daugiausia neigiamai vertino viršvalstybiškumą, gali rodyti, jog partijos nėra linkusios pritari politinės integracijos gilinimui ES.

3 pav. Pasisakymų pasiskirstymas teminėje kategorijoje „ES politinė sistema“, vnt.

Šaltinis: sudaryta autorės.

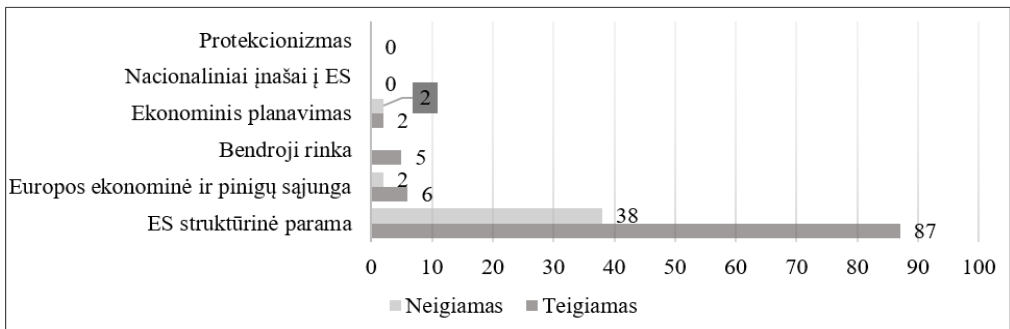
Daugiausia neigiamų pasisakymų apie ES viršvalstybiškumo principą sukoduota LVŽS programoje. Apibūdindama tolesnę Europos integracijos kryptį, partija pasisakė už nacionalinių valstybių vaidmens stiprinimą ES. Partijos programoje nurodoma: „Mes pasisakome <...> prieš ES priverstinę federalizaciją, kuri ir grasina kitų šalių pasitraukimu iš ES“ [16]. LVŽS Europos integracijos projekto vizija remiasi *Tautų Europos* bendrijos idėja, kuri apibūdinama teiginiu „stipri stiprių tautų Europa“. Šiam tikslui programoje nurodoma sugrįžti „prie krikščioniškojo humanizmo vertybėmis grįstos Europos vizijos“ [33]. Remiantis šiais teiginiais, galima teigti, kad LVŽS Europos integracijos idėja remiasi krikščionybės vertybėmis ir nacionalinių valstybių sąveika. *Tautų Europos* leitmotyvas dominavo ir TT rinkimų programoje. Partija taip pat neigiamai vertino viršvalstybiškumą (priskirti 3 teksto segmentai) ir nepritarė federacinės ES raidos vizijai. Programoje numatoma: „Peržiūrėsime ir aiškiai pasirinksime tuos strateginius partnerius ES, kurie palaikys mūsų stiprios ir nepriklausomos valstybės siekį priešintis ES federalizacijai <...>“ [28]. TS-LKD pateikė nuosaikesnes nuostatas ir laikėsi pusiausvyros tarp

viršvalstybiškumo ir tarpvyriausybės pozicijos: „<...> tolesniuose integraciniuose procesuose sieksime pusiausvyros tarp nacionalinių interesų ir supranacionalinių ES institucijų iniciatyvų“ [32].

Teigiamai viršvalstybines iniciatyvas vertino dvi partijos – LRLS ir ir jau minėta TS-LKD. Tiesa, LRLS šiuo klausimu turėjo stipresnes nuostatas nei TS-LKD – pastaroji partija tik kartą teigiamai užsiminė apie viršvalstybiškumą. LRLS pritarė ES integracijos gilinimui ir įsipareigojo skatinti ES vientisumą: „*Visuose daugiašaliuose ir dvišaliuose susitikimuose kalbėsime partneriams apie ES integralumo, vienybės ir solidarumo būtinumą*“ [14]. Tai partija siejo su Lietuvos saugumo ir ekonominės gerovės užtikrinimo uždaviniais. Europinio solidarumo (vientisumo) kaip Lietuvos geopolitinio saugumo sąlygą taip pat įvardijo TS-LKD.

Kritika ES politinės sistemos modeliui, kuri buvo matuota įvedus tarpinę kategoriją „ES politinės sistemos sudėtingumas“, rėmėsi partijų nepasitenkinimu demokratinio atstovavimo stygiu ES, pertekline biurokratija ir per didelę sprendimų centralizaciją ES institucijose. Šias europinio lygmens problemas, pasak partijų, išryškino Jungtinės Karalystės sprendimas išstoti iš ES. Daugiausia apie tai pasisakė LVŽS, taip pat – LRLS. Tačiau konkrečių būdų ar pasiūlymų, kaip turėtų keistis ES, jos neįvardijo, tik LRLS numatė, jog pokyčiai turėtų būti grindžiami ES pamatinių laisvių užtikrinimu, bendros rinkos plėtra ir reguliavimo iniciatyvų mažinimu, kas iš esmės atitinka pamatines liberalizmo ideologines nuostatas. Apie kitas ES lygmens institucijas partijos plačiau nekalbėjo, nors jų veiklą vertino teigiamai (Europos Taryba, Europos Parlamentas ir Europos investicinis bankas).

Antroji kodavimo schemoje esanti kategorija „ES ekonominė struktūra“ apėmė partijų požiūrius į ES ekonominės integracijos procesus: bendrąją rinką, ekonominę ir pinigų sąjungą, ES finansinę paramą ir kitas ES ekonominės politikos sritis.

4 pav. Pasisakymų pasiskirstymas teminėje kategorijoje „ES ekonominė struktūra“, vnt.
Šaltinis: sudaryta autorės.

Iš 4 pav. matyti, kad partijos daugiausia dėmesio skyrė ES finansinės paramos klausimui, kurį aptariant dominavo teigiami vertinimai. Daugiausia pasisakymų apie ES paramą (35 teigiami, 18 neigiami) sukoduota TS-LKD programoje. Daugiausia teigiamų pasisakymų apie ES paramą, palyginti santykį tarp teigiamų ir neigiamų

kodų, užfiksuota LRLS programoje (31 teigiamas ir 4 neigiami). Likusios partijos šią temą aptarė gerokai mažiau: LSDP – 3, TT – 2 ir LLRA-KŠS – 2 teksto segmentai. Iš dalies tai susiję su tuo, kad pastarųjų partijų programos, palyginti su išvardytų partijų programomis, yra trumpesnės. Be to, šios partijos europinei tematikai skiria taip pat mažiau dėmesio.

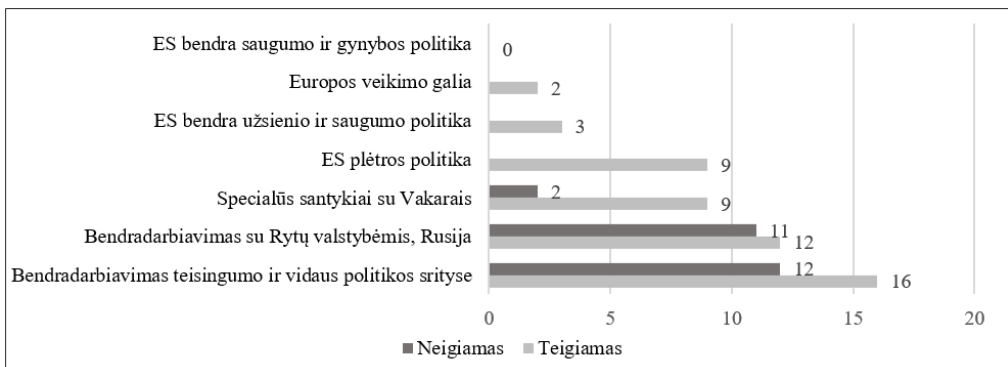
Tačiau partijos ES paramą vertino ne tik teigiamai – programose sukoduoti 38 neigiamo pobūdžio teiginiai šiuo klausimu. Neigiamoms nuostatomis įtakos galėjo turėti numatomi ES Sanglaudos politikos pokyčiai po 2020 m., kai baigsis 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos laikotarpis ir priklausomybė nuo ES struktūrinių fondų pinigų⁴. Daugiausia neigiamų ES paramos vertinimų sukoduota LVŽS programoje. Atsižvelgdama į būsimus Sanglaudos politikos pokyčius, partija įvardijo sumažėjusios paramos pasekmes Lietuvos ekonomikai: „*ES parama <...> be teigiamo poveikio šalies ūkiui kelia grėsmę, jog sumažėjus šiai Paramai <...> ekonomikos plėtra gali sulėtėti, o viešųjų finansų deficitas ir skola – išaugti*“ [16]. Gali būti, kad LVŽS dėmesys ES paramai yra susijęs su tuo, kad partija remiasi agrarizmo doktrina, o viena iš svarbiausių ES paramos tikslinių grupių yra žemdirbiai, todėl partijos dėmesys ES Sanglaudos politikai yra svarbus jos veiklos prioritetas. Kitą kritikos ES paramos politikai argumentų grupę sudarė teiginiai apie neveiksmingą vidaus institucijų darbą panaudojant europines lėšas. Daugiausia apie tai kalbėjo TS-LKD, kurie nurodė: „*Pritrūko kūrybiškumo ir atsakingos lyderystės iš esmės pertvarkant valstybės valdymą, išmintingiau investuojant ES teikiamą paramą*“ [32]. Tai partija siejo su korupcija ir neveiksmingu 2008–2012 m. dirbusios vyriausybės darbu panaudojant ES lėšas. Vis dėlto, nors visos partijos aptarė galimas ES paramos sumažėjimo pasekmes vidaus ekonomikai ir skyrė tam daug dėmesio, apie ES nacionalinių įnašų politiką savo programoje neužsiminė nė viena partija.

Greta ES paramos klausimų, partijos taip pat aptarė, tiesa, ne taip plačiai, Europos ekonominės ir pinigų sąjungos integracijos procesus, bendrąją rinką ir ES ekonominio planavimo tikslus. Siek tiek mažiau nei pusė visų sukoduotų pasisakymų šioje temoje priklausė savo programose daug dėmesio ES ekonomikos klausimams skiriančiam LRLS (7 iš visų 17 pasisakymų). LSDP taip pat pateikė teigiamas nuostatas dėl dalyvavimo ES ekonominės integracijos procesuose. Tačiau pastaroji partija labiau pabrėžė teikiamos naudos, kylančios iš šalies narystės euro zonoje, aspektą ir pristatė euro įvedimo pranašumus (Europos ekonominė ir pinigų sąjunga: teigiamas, 3). Partija nurodo, kad įvedus bendrąją ES valiutą „*mūsų ekonomika tapo tvaresnė, o ateitis – stabilesnė*“ [15]. Be to, narystę Europos ekonominėje ir pinigų sąjungoje partija siejo su tokiomis vertybėmis, kaip laisvė ir atvirumas, teigdama: „*Tuo dar labiau įvirtinome Lietuvos, kaip laisvos ir atviros valstybės, statusą*“ [15]. Pažymėtina, kad euras Lietuvoje buvo įvestas 2013 m., kai valdančiąją daugumą sudarė socialdemokratų partija. Tai iš dalies paaiškina šios partijos dėmesį euro

⁴ Nors nėra aišku, kiek ES paramos dydis tiksliai keisis – dar nėra aiškios numatomo laikotarpio finansavimo gairės ir kryptys, – tačiau 2020–2026 m. laikotarpiu ta pati suma neišliks ir tikėtina, kad Lietuva gaus mažiau paramos nei iki tol.

įvedimo klausimui – nuveiktų darbų aptarimas įprastai būna neatsiejama visų prieš tai vyriausybę sudariusių partijų rinkimų programų dalis. Tarp partijų, pateikusių teigiamas nuostatas ES bendros rinkos klausimais, taip pat buvo TS-LKD (Bendroji rinka: teigiamas, 2) ir LVŽS (Bendroji rinka: teigiamas, 1). Tačiau 2016 m. programose užfiksuota ir neigiamų ekonominės integracijos nuostatų (4 teksto segmentai). Vienintelė partija, kuri nepalaikė sprendimo prisijungti prie Europos ekonominės ir pinigų sąjungos, buvo LLRA-KŠS. Ji pabrėžė neigiamą šio įvykio poveikį socialinei politikai. Kitos partijos kaip didžiausias ES ekonominės integracijos problemas, kurios buvo priskirtos tarpinei kategorijai „Ekonominis planavimas“, įvardijo užsitęsusią ekonominę stagnaciją (TS-LKD) ir nepakankamą viešųjų finansų priežiūrą (LVŽS). Tiesa, protekcionistinių nuostatų nepateikė nė viena partija.

Trečioji, pagrindinė, kategorijų grupė suformuota turint tikslą įvertinti partijų programose įtvirtintas nuostatas „ES išorės politikos“ klausimais (žr. 5 pav.). Daugiausia partijų dėmesio šia tema sulaukė dvi temos – ES santykiai su Rytų valstybėmis ir Rusija bei ES valstybių bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse.

5 pav. Pasisakymų pasiskirstymas teminėje kategorijoje „ES išorės politika“, vnt.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Partijų dėmesys bendradarbiavimui teisingumo ir vidaus reikaluose siejamas su Europoje kilusia migrantų krize, nes ši politikos sritis apima ES migracijos ir prieglobsčio politikos, išorės sienų kontrolės klausimus. ES santykiai su Rytų kaimynystės valstybėmis ir Rusija visada sulaukdavo daug dėmesio Lietuvoje, tačiau jį dar labiau sustiprėjo dėl Rusijos Federacijos vyriausybės karinių veiksmų Ukrainoje ir pastaraisiais metais suintensyvėjusio pajėgų telkimo ties Baltijos šalių teritorinėmis sienomis. Šios politikos srities vertinimas partijų programose pasiskirstė maždaug tolygiai – sukoduota 12 teigiamų ir 11 neigiamų vertinimų. Pažymėtina, kad visi neigiami vertinimai šioje kategorijoje buvo susiję su Rusijos užsienio politikos aptarimu. Teigiamos nuostatos apėmė ES Rytų partnerystės politikoje dalyvaujančių šalių (Ukrainos, Gruzijos, Moldovos ir kt.) aptarimą. ES santykių su Rusija klausimu

aktyviausiai pasisakė TS-LKD (iš vis 12 teksto segmentų iš visų 23 sukoduotų), akcentavusi Rusijos keliamą grėsmę Europai ir griežtesnių sankcijų taikymo klausimą. Panašaus pobūdžio nuostatos dėl Rusijos matomos ir kitų partijų programose (LRLS, LVŽS, LSDP). Tačiau konservatorių rinkimų programa išsiskiria tuo, kad joje atsiskleidžia svarbi skirtis, apibūdinanti partijos požiūrį į Europos integracijos idėją. Ši skirtis konstruojama tarp Vakarų, kuriems priklauso Europa ir Lietuva, ir Rytų, kurių savybes čia įprasmina Rusija. Ši Vakarų–Rytų skirtis, labiausiai atsiskleidusi išdėčius požiūrius į ES santykius su Rytų valstybėmis, apima vertybinį aspektą ir apibūdinama per nesuderinamus civilizacinius skirtumus. Rytams, kuriems priklauso Rusija, priskiriamos neigiamos reikšmės, pavyzdžiui, nestabilumas, agresyvumas, nenusipėjamumas ir kt. Vakarams priskiriamos laisvės, demokratijos ir autonomijos vertybės. Pasak partijos, „<...> pagrindinės Vakarų ir Rytų takoskyros nėra modernumas ir ekonominė gerovė prieš atsilikimą ir skurdą, bet pamatiniai civilizaciniai skirtumai: demokratija prieš autoritarizmą; teisės viršenybės principas ir pilietinė visuomenė prieš valdomus teismus ir nepotizmą; bendruomeniškas solidarumas prieš atskirtį ir išnaudojimą; laisvo asmens orumas prieš gniuždančią priespaudą“ [32]. Toks TS-LKD programoje atsiskleidžiantis Europos integracijos idėjų pateikimas rodo, kad Europos įvaizdžiai lieka neatsiejami nuo vidinių ir išorinių skirčių ir atspindi ne tik vienybės, bet ir konflikto idėjas.

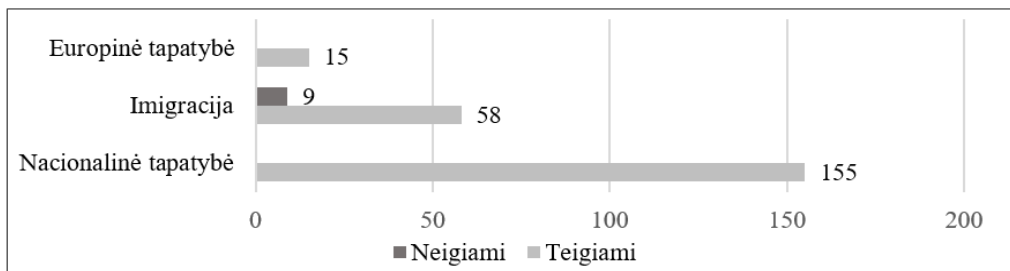
Kitas partijų požiūriuose į ES išorės politiką atsiskleidęs Europos įvaizdis remiasi „atvirų durų“ Europos idėja, kuria partijos aptaria ES plėtros politiką. Vadovaujantis šia idėja, ES integracija nėra užbaigtas procesas ir atviras visoms šalims, puoselėjančioms europines vertybes. Pažymėtina, kad ES plėtros politiką partijos vertino tik teigiamai (sukoduoti 9 teigiamo pobūdžio teksto segmentai). Tačiau partijų programose ES atvirų durų politika taikoma tik kaimyninių šalių atžvilgiu – dažniausiai pabrėžiami Ukrainos, Moldovos ir Gruzijos eurointegraciniai siekiai, t. y. tų valstybių, kurios Lietuvai yra artimos geografiškai ir su kuriomis sieja intensyvus ekonominis bendradarbiavimas. Apie kitų valstybių narystės ES galimybes, pavyzdžiui, Turkijos, kuri Lietuvai nėra tokia artima geografine ar kultūrine prasme, nėra užsimenama. Taigi partijų požiūriai į ES plėtrą gali akcentuoti dar vieną svarbų Europos integracijos idėjos bruožą, paremtą geografinio artumo kriterijumi.

Partijos taip pat aptarė ES santykius su JAV („Specialūs santykiai su Vakara: teigiamas“). Ji labiausiai plėtotą dviejų partijų programose – TS-LKD ir LRLS. Aptardama JAV ir ES partnerystės gilinimo svarbą, partijos pabrėžė saugumo ir ekonominio bendradarbiavimo aspektus ir pasisakė už tolesnį ES santykių su JAV gilinimą. Siekiai užsitikrinti tiek saugumo, tiek ekonomines garantijas ir palaikyti iki tol plėtotų santykių tęstinumą siejami su valdžios pasikeitimu JAV ir naujai išrinkto prezidento Donaldo Trumpo protekcionistinėmis nuostatomis užsienio prekyboje bei nenusistovėjusia politikos kryptimi santykių su Rusija klausimu.

„Bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityse“ temoje vyravo neigiami vertinimai. Šioje temoje aiškiausiai atsiskleidė nacionalinio savarankiškumo išlaikymo Europos integracijos procese problema. Daugiausia tokių nuorodų

sukoduota TT, TS-LKD ir LLRA-KŠS programose. TT programoje nacionalinio savarankiškumo išlaikymas grindžiamas saugumo motyvais – partija imigracijos procesus sieja su didesnėmis saugumo problemomis ir tarpnacionaliniais konfliktais. Teigiama: „ES kvotų politika ir aktyvus jos vykdymas Lietuvoje sudaro saugumo valstybėje mažėjimo prielaidas, galimų nacionalinių konfliktų židinių atsiradimą“ [28]. Todėl partija numatė nesutikti su migrantų persikirstymo kvotomis. TT partijos nuostatos dėl ES valstybių narių bendradarbiavimo sprendžiant migrantų krizę susijusios su jos požiūriais į imigracijos procesus Europoje, kurie aptariami toliau (žr. kategoriją „Visuomenės sandarą“). Pažymėtina, kad imigracijos temos saugumizavimas atlieka svarbią funkciją. Remiantis Ole Weaveriu, pateikiant koki nors dalyką kaip saugumo problemą, t. y. jį „saugumizuojant“, jis gali tapti neatidėliotinas, labai svarbus, taip skatindamas žmones veikti ir atkreipti dėmesį [37]. Todėl TT nuostatas ES pabėgėlių politikos klausimu galima vertinti ne tik iš partijos atstovaujamos ideologinės, bet ir pasirinktos rinkimų kampanijos strategijos pozicijos. TS-LKD partija pateikė nuosaikesnes nuostatas ir jos kritika šiai politikos sričiai buvo nukreipta ne į pačią prieglobsčio suteikimo idėją, o labiau į neveiksmingą ES institucijų ir valstybių narių darbą, užtikrinant išorės sienų kontrolę. Palankiausias nuostatas dėl valstybių bendradarbiavimo sprendžiant migracijos krizę pateikė LLRA-KŠS. Kaip ir kitas politikos sritis, ES valstybių veiksmus prieglobsčio ir imigracijos politikoje partija grindė religinėmis nuostatomis: „Negalima užsimerkti ar likti nuošalyje, kai į senąjį kontinentą plūsta pabėgėlių bangos, nes Lietuva yra ne tik ES narė, bet ir krikščioniška šalis“ [13]. Atsižvelgiant į tai, programoje išreikštas siekis solidarizuotis teikiant pagalbą nuo karo nukentėjusiems žmonėms, tačiau sprendžiant pabėgėlių problemą taip pat numatyta išlaikyti nacionalinį savarankiškumą.

Kaip jau minėta, ES valstybių narių bendri veiksmai teisingumo ir vidaus reikalų sferose taip pat įtraukia prieglobsčio ir imigracijos politikos derinimą. Todėl šios kategorijos analizė neatsiejama nuo partijų požiūrių į imigracijos politiką. Šie požiūriai taip pat buvo vertinti šiame tyrime ir matuoti kategorijoje „Visuomenės struktūra“ (žr. 6 pav.). Greta imigracijos klausimų, šioje kategorijoje matuoti partijų požiūriai į pageidaujamą visuomenės modelį besintegruojančioje Europoje, nacionalinės ir europinės tapatybės santykį.

6 pav. Pasisakymų pasiskirstymas teminėje kategorijoje „Visuomenės sandara“, vnt. Šaltinis: sudaryta autorės.

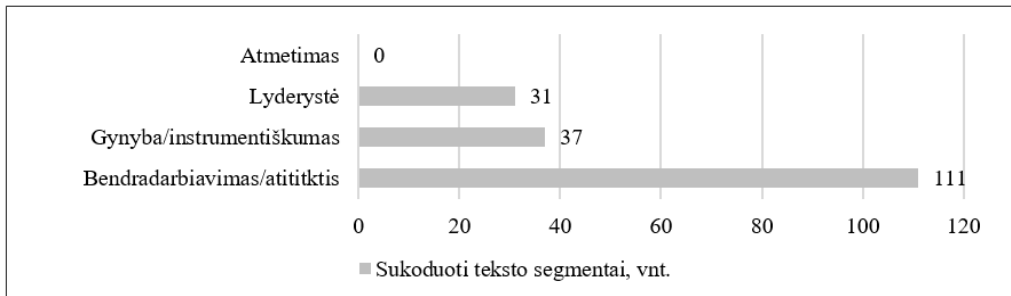
Kaip matyti (žr. 6 pav.), rinkimų programose imigracijos klausimu vyravo teigiamos nuostatos. Tačiau reikėtų pastebėti, kad partijų programose imigracijos procesai Europoje ir Lietuvoje daugiausia aptariami iš ekonominės perspektyvos – vyrauja utilitarinio pobūdžio argumentai ir akcentuojamas ekonominės imigracijos tipas. Be to, imigracija numatoma tik iš ES šalių arba Lietuvai artimų kaimynių (Ukraina, Baltarusija, Gruzija). Labiau vertybinio-kultūrinio pobūdžio argumentus, kartu palankiausias nuostatas šiuo klausimu pateikė jau aptarta LLRA-KŠS ir LRLS. Pastaroji partija buvo vienintelė, kuri įsipareigojo migrantus integruoti ne tik ekonomiškai, bet ir kultūriškai. LLRA-KŠS šiuo klausimu išliko nuosekli ir toliau plėtojo krikščionišką pasaulėžiūrą paremtą požiūrį, teigdama: „<...> Lietuva galėtų teikti pirmenybę karo pabėgėliams – krikščionims iš Irako ir Sirijos <...>“ [13]. Daugiausia neigiamų imigracijos vertinimų sukoduota TS-LKD ir TT rinkimų programose. Pažymėtina, kad šiuo atveju neigiami imigracijos vertinimai sutapo su neigiamais ES bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srities vertinimais⁵, kas rodo kompleksiską diskurso apie Europos integraciją turinį ir skirtingų kontekstų (ES išorės politikos ir visuomeninių santykių ES integracijos procese) sąsajas.

Daugiausia nuorodų „Visuomenės sandaros“ kategorijoje buvo sukoduota tarpinėje kategorijoje „Nacionalinė tapatybė“, kurią aptariant identifikuoti tik teigiami vertinimai. Aktyviausiai ši tema plėtota TS-LKD rinkimų programoje (60). Viena vertus, ši partija yra viena iš nedaugelio, kuri taip aiškiai lietuviškąją tapatybę sietų su Europos integracijos procesais: „Lietuva, tapdama stipriausių ir garbingiausių Vakarų bendrijų – Europos Sąjungos ir NATO – nare, užbaigė Atgimimo ir kovos už Nepriklausomybę laikotarpiu suformuotą integracijos į Vakarų politinės, ekonominės ir kultūrinės erdvės etapą“ [32]. Kartu nurodė: „Esame įsitikinę, kad Lietuva, o ne Vakarų valstybės turi tapti vieta, kurioje mūsų šalies gyventojai kurs savo ir savo vaikų ateitį“ [32]. Tokią partijos poziciją galima aiškinti jos atstovaujama konservatizmo ideologine kryptimi. Literatūroje pažymima, kad dešinėsios ideologijos, ypač konservatizmo krypties, partijos labiau linkusios turėti labiau neigiamus požiūrius į politinės integracijos procesus Europoje, nes tai susiję su pamatinėmis šių partijų ideologinėmis nuostatomis dėl nacionalinės tapatybės ir kultūros apsaugos, kurių įgyvendinimą riboja viršnacionalinių institucijų veikla [20, p. 587]. Nacionalinės tapatybės apsaugą Europos integracijos procese taip pat akcentavo TT. Pažymėtina, kad ši partija 2016 m. skyrė daugiausia dėmesio nacionalinės tapatybės temai: pasisakymai apie tai sudarė 43 proc. visų sukoduotų teksto segmentų programoje. Tai, kad partijos programos vyraujanti tema bus lietuviybės ir nacionalinės tapatybės puoselėjimas, nurodoma jos pavadinimu „LIETUVA. ČIA MŪSŲ NAMAI“. Ši nuostata partijos programoje yra pamatinė, kuria remiantis formuojami jos veiklos prioritetai. Kaip vieną didžiausių problemų lietuviybei ir patriotiškumui partija įvardijo ES federalizmo idėją, kuri gretinama su Lietuvai svetimomis kultūrinėmis tradicijomis. Svarbu tai, kad nacionalinės tapatybės

⁵ Tokia kodų sutapimo galimybė numatyta pačioje programinėje įrangoje, su kuria buvo atliktas kodavimas.

ir kultūros pagrindais partija projektuoja tolesnę valstybės ateitį Europos integracijos procesuose: „Mes kaip valstybė turime pamatinius vertybinius pagrindus, kurie įprasmina jos ateitį tautų Europoje“ [28]. LVŽS taip pat skyrė nemažai dėmesio nacionalinės tapatybės klausimams (29 sukoduoti teksto segmentai). Tačiau, skirtingai nei jau aptarta TT, jos nepriešino su dalyvavimu Europos integracijos procesuose. Likusios partijos nacionalinės tapatybės klausimams skyrė ne tiek daug dėmesio: LRLS (18), LSDP (16), LLRA-KŠS (3). Pereinant prie kitos tarpinės kategorijos šioje temoje – europinės tapatybės – pastebėtina, kad nuorodų į bendrą tapatybę ES kiekis nebuvo didelis (iš viso 15 sukoduotų teksto segmentų). Europietiškamą partijos siejo su Vakarų pasaulio sistema, kurios svarbiausiais bruožais laikė krikščionybę, demokratiją, teisės viršenybės principą. Daugiausia nuorodų į tai pateikė TS-LKD (13 teksto segmentų), kurie nurodė: „Vakarai yra civilizacija, pirmiausia besiremianti demokratija, krikščioniška tradicija, teisės viršenybės ir teisingumo principais, taip pat sąžiningumu ir atskaitingumu piliečiams pasižyminčia aukšta politine kultūra“ [32].

Analizuotuose dokumentuose galime rasti daug pasisakymų, susijusių su nacionalinės valstybės vaidmeniu eurointegracijos procese. Tam skirtas atskiras kategorijų blokas pavadinimu „Nacionalinės valstybės pozicija ES“. Šioje kategorijų grupėje siekta susisteminti partijų požiūrius į šaliai priskiriamą vaidmenį Europos integracijos procese, išskiriant keturis pozicijų tipus: Lyderystė / dalyvavimas, Bendradarbiavimas / atitiktis, Gynyba / instrumentiškumas ir labiausiai euroskeptiška pozicija, numatanti pasitraukimą iš ES, – Atmetimas.

7 pav. Pasisakymų pasiskirstymas teminėje kategorijoje „Nacionalinės valstybės pozicija ES“, vnt.

Šaltinis: sudaryta autorės.

7 pav. matyti, kad programinėse nuostatose dažniausiai Lietuvai priskiriama Bendradarbiavimo / atitikties pozicija (111 teksto segmentai), kuria partijos išreiškė pasirengimą įgyvendinti europinių institucijų nurodymus ir rekomendacijas ar kitaip prisiderinti prie Europos integracijos proceso. Šios pozicijos dominavimas siejamas su tuo, kad Lietuvos integracija į ES yra nuolatinis procesas, tiesiogiai veikiantis šalies ūkį, ekonominę politiką ir politinį procesą. Be to, pati eurointegracija yra tebesitęsiantis procesas ir daugelis sričių yra tobulinamos arba papildomos naujais

įsipareigojimais, pavyzdžiui, ekonominės krizės metu ES sukūrė Europos stabilumo mechanizmą ir nustatė griežtesnes valstybių skolinimosi taisykles.

Turinio požiūriu problemiškesnė kita partijų programose pateikta nacionalinės valstybės pozicija – „Gynyba / instrumentiškumas“. Nors jai priskirta mažiau teksto segmentų, ją apibūdinčios idėjos rodo svarbius partijų rinkimų diskurso apie Europos integraciją bruožus. Šiuo atveju nacionalinio intereso sąvoka yra pagrindinė sąvoka, kuria remiantis partijos projektuoja tolesnę Lietuvos narystės ES kryptį. Partijų požiūris į ES yra instrumentalus, nes ES institucijos yra suvokiamos kaip nacionalinių politikos siekių įgyvendinimo erdvė ir narystė ES vertinama teigiamai tada, kai ji padeda užtikrinti nacionalinius siekius. Kaip jau buvo galima pastebėti, tokia pozicija buvo būdingiausia TT. Kaip vieną didžiausių Lietuvos narystės ES problemų partija nurodė nepakankamą nacionalinių interesų atstovavimą ir numatė: „*Visą Lietuvos užsienio politiką grįsime pamatiniu – naudingumo Lietuvos žmonėms – principu*“ [28]. Kitos partijos taip pat išreiškė gynybinio / instrumentalaus pobūdžio nuostatas ES atžvilgiu. Pavyzdžiui, TS-LKD instrumentinės nuostatos dėl ES buvo atskleistos požiūriuose į Bendrąją žemės ir ūkio politiką: „*Kartu su kitomis ES šalimis per ES Ministrų Tarybą sieksime europinius teisės aktus tobulinti taip, kad jie būtų naudingi visų pirma Lietuvai ir jos ūkininkams*“ [32]. LVŽS taip pat nurodė, jog jos dalyvavimas ES bus grįstas nacionalinį interesą atitinkančiais sprendimais [16].

Kita nacionalinės valstybės vaidmenį ES apibūdinanti pozicija – lyderystė – apėmė partijų pasisakymus apie Lietuvos siekius aktyviai dalyvauti ES politikos srityse ir turėti didesnę įtaką priimant sprendimus ES. Lyderystės siekis dažniausiai deklaruotas ekonomikos ir ES išorės politikos srityse. Lietuvai dažniausiai šią poziciją priskyrė LRLS (13 teksto segmentų). TS-LKD taip pat išreiškė aktyvios europinės politikos poreikį, tačiau jį siejo su išorinių grėsmių minimizavimu: „*Užtikrinti sparčią tolesnę Lietuvos infrastruktūrinę (laidais, vamzdžiais, keliais, bėgiais ir kt.) integraciją į ES, tai suvokiant kaip Lietuvos geopolitinio saugumo didinimo instrumentą*“ [32]. Saugumą ir stabilumą su aktyvia naryste ES taip pat siejo LVŽS. Paskutinė kodavimo schemeje išskirta nacionalinės valstybės pozicija ES – Atmetimas. Tačiau nė viena partija savo programoje nenurodė, kad norėtų pasitraukti iš ES ar iš tam tikrų jos politikos sričių.

Išvados

1. Rinkimų programų analizė parodė, kad partijos daugiausia dėmesio skyrė toms Europos integracijos politikos sritims, kurios tiesiogiai veikė vidaus politiką – tai visuomenės sandara, nacionalinės valstybės vaidmuo ES ir ekonominė integracija. Nors šių temų paplitimą galima aiškinti analizuotų dokumentų pobūdžiu – rinkimų į Seimą programos yra nacionalinio lygmens dokumentai, – pagal nacionaline perspektyva paremtą eurointegracinį diskursą nėra formuojamas aktyvus valstybės ir jos piliečių santykis su Europa, grįstas ne tik ekonominės naudos suvokimu, bet ir tapatinimosi procesais.

2. Partijų požiūriai į ES politinę sistemą atskleidė, kad programose dominavo Tautų Europos vizija. Vadovaujantis ja, ES veikla ir visas eurointegracinis procesas

siejamas su nacionaline valstybe ir jos veikla. Todėl partijos nepritarė ES federalizmo idėjai ir nacionalinio savarankiškumo išlaikymą laikė vienu svarbiausių Europos politikos principu.

3. Požiūrių į ES ekonominę politiką analizė parodė, kad programose įsivertinęs ES kaip ekonominės sąjungos su valstybėms naudinga finansine sistema įvaizdis. Todėl partijų požiūris į ES buvo instrumentinis ir plėtotą ES kaip problemas sprendžiančios organizacijos idėja, kurios tikslas – spręsti jai priklausančių valstybių nacionalinius klausimus ir įgyvendinti jų interesus. Taigi partijos Europos integracijos idėją plačiausiai suvokė per negatyvios integracijos politikas – vieningos rinkos kūrimą, prekybos kliūčių šalinimą, saugumo problemų sprendimą.

4. Partijų požiūriai į visuomenės sandarą ES integracijos procese ir nacionalinės valstybės poziciją ES parodė, kad partijos plėtojo Europos, kaip Vakarų vertybių sistemą įkūnijančios erdvės, tapatinamos su vakarietiškomis tradicijos ir kultūra, sampratą. Tačiau Europos idėja liko neatsieta nuo etnokultūrinių šalies vertybių. Todėl, kai narystė ES buvo susijusi su nacionalinės tapatybės ir kultūros klausimais, programose atsiskleidė gynybinio-instrumentinio pobūdžio nuostatos. Tai geriausiai parodė partijų požiūriai į ES pabėgėlių krizę, dėl kurios buvo iškelti nacionalinio suvereniteto ir tapatybės apsaugos klausimai aptariant Europos integraciją. Rinkimų programose įtampa tarp nacionalinio identiteto ir eurointegracinių politikos tikslų sukūrė partijų požiūrių į Europos integraciją prieštaravimus. Atsižvelgiant į diskurso performatyviąją galią, tai gali sąlygoti neatitikimus partijoms sudarant ir įgyvendinant sprendimus Europos integracijos atžvilgiu.

Literatūra

1. Austin, J. L. *How to Do Things With Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
2. Baločkaitė, R. Pokomunistinis sąmoningumas Lietuvoje: senųjų paradigimų nuvertėjimas bei naujųjų raida. *Filosofija. Sociologija*, 2003, Nr. 4, p. 33–37.
3. Budge, I., Laver, M. Policy, Ideology and Party Distance: Analysis of Election Programme in 19 Democracies. *Legislative Studies Quarterly*, 1986, Vol. 11, No 4, p. 607–617.
4. Carta, C., Morin, J. Struggling Over Meanings: Discourses on EU's International Presence. *Cooperation and Conflict*, Vol. 49, No 3, p. 295–314.
5. Cowles, M., Caporaso, J. A., Risse, T. *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2001.
6. *Europos Komisijos 2016 vasario 26 d. ataskaita* Nr. SWD (2016) 83, Briuselis. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_lithuania_lt.pdf [2017-06-02].
7. Graber, D. Political Language. In: D. Nimmo, K. Sanders (eds.). *Handbook of Political Communication*. Beverly Hills: Sage, 1981, p. 195–223.
8. Hay, C. Political Ontology. In: R., E. Goodin, C. Tilly (eds.). *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 78-96.
9. Hajer, M., A. *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

10. Jankauskas, A. (sud.). *Demokratija Lietuvoje: elitas ir masės*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 1996.
11. Jorgensen, M., Phillips, L. *Discourse Analysis as Theory and Method*. California: Sage Publications, 2002.
12. Lewis, G., P., Markowski, R. (eds.). *Europeanising Party Politics? Comparative Perspectives on Central and Eastern Europe*. Manchester, New York: Manchester University Press, 2011.
13. *Lietuvos lenkų rinkimų akcijos-Krikščioniškų šeimų sąjungos rinkimų programa*. <http://www.awpl.lt/?p=4768&lang=lt> [2017-06-02].
14. *Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio rinkimų programa*. <http://www.liberalai.lt/rinkimai/rinkimu-programa/> [2017-06-02].
15. *Lietuvos socialdemokratų partijos rinkimų programa „Girdim. Matom. Darom!“*. <http://lsdp.lt/lsdp-rinkimuose/ilgoji-rinkimu-programa> [2017-06-02].
16. *Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos rinkimų programa „Darni Lietuva“*. <http://darnilietuva.lt> [2017-06-02].
17. Maniokas, K. *Europos sąjungos plėtra ir europeizacija: Vidurio ir Rytų Europos valstybių įsijungimas į Europos Sąjungą*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
18. Maniokas, K., Vilpišauskas, R., Žeruolis, D. (sud.). *Lietuvos kelias į Europos Sąjungą. Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje*. Vilnius: Eugrimas, 2004.
19. Marks, G. Conclusion: European Integration and Political Conflict. In: G. Marks, M. Steenbergen (eds.). *European Integration and Political Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p. 235–259.
20. Marks, G., Wilson, C. J., Ray, L. National Political Parties and European Integration. *American Journal of Political Science*, 2002, Vol. 46, No 3, p. 585–594.
21. Masiulis, K. *Elitas ir masės: klasika ir lietuviškos realijos*. Politologija, 1996, Nr. 1, p. 81–92.
22. Matonytė, I. Elito teorijos ir studijos sovietinėje bei posovietinėje visuomenėje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1999, Nr. 4, p. 44–59.
23. Matonytė, I. *Posovietinio elito labirintai*. Vilnius: Knygiai, 2001.
24. Matonytė, I., Morkevičius, V. *Elitų Europa: tapatybių ir interesų kaleidoskopas*. Vilnius: Fridas, 2013.
25. Matonytė, I., Morkevičius, V. Išorės grėsmės Europos vienybei: lyginamoji elitų požiūrių studija. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2009, Nr. 1, p. 63–80.
26. Matonytė, I., Morkevičius, V., Best, H. *Elitų Europa: ES valstybių narių politinio ir ekonominio elito europietiško mastai*. Politologija, 2009, Nr. 2, p. 3–32.
27. Matonytė, I., Morkevičius, V., Veličkaitė, V. Europinės ir tautinės tapatybės kriterijai elito narių požiūriu. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2009, Nr. 2, p. 92–104.
28. *Partijos „Tvarka ir teisingumas“ rinkimų programa „Lietuva. Čia mūsų namai“*. <http://www.tvarka.lt/apie-mus/seimo-rinkimu-programa-2016> [2017-06-02].
29. Sartori, G. *Parties and Party Systems: A framework for analysis*. Colchester: ECPR Press, 2005.

30. Taggart, P., Szczerbiak, A. Contemporary Euroscepticism in the Party Systems of the European Union Candidate States of Central and Eastern Europe. *European Journal of Political Research*, 2004, Vol. 43, No 1, p. 1–27.
31. Telešienė, A. Kritiškosios diskurso analizės metodologinių principų taikymas sociologiniuose tyrimuose. *Filosofija. Sociologija*, 2005, Nr. 2, p.1–6.
32. *Tėvynės Sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų rinkimų programa „Planas Lietuvai“*. [2017-06-02].
33. Tulis, J. K. *The Rhetorical Presidency*. Princeton: Princeton University Press, 1987.
34. Van Dijk, T. What is Political Discourse Analysis? *Belgian Journal of Linguistics*, 1997, No 11, p.13–52.
35. Vilpišauskas, R. *Integracija Europoje: Baltijos šalys ir Europos Sąjunga*. Vilnius: Arlila, 2001.
36. Vitkus, G. *Politologija*. Vilnius: Danielius, 2001.
37. Weaver, O. Securitization and Desecuritization. In: R. Lipshultz (ed.). *On Security*. New York: Columbia University Press, 1995, p. 46–86.
38. Werner, A., Lacewell, O., Volkens, A. *Manifesto Coding Instructions* (4th ed.), 2011. https://manifesto-project.wzb.eu/down/papers/handbook_v4.pdf [2017-06-02].
39. Wessels, B. Evaluations of the EC: Elite or Mass Driven. In: O. Neidermayer, R. Sinott (eds.). *Public Opinion and Internationalized Governance*. Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 137–163.
40. Žvaliauskas, G. Lietuvos socialdemokratų partijos elito kaita 2001–2015 m. laikotarpiu. *Viešoji politika ir administravimas*, 2017, T. 16, Nr. 1, p. 52–67.

Solveiga Inokaitytė-Šmagarienė

Lithuanian Political Parties’ Attitudes toward European Integration: an analysis of 2016 Parties’ Manifestos

Abstract

The paper introduced here focuses on the particularities of Lithuanian political parties’ discourse on European integration. The questions which this paper seeks to answer are: how much ‘Europe’ actually figures into parties’ national election manifestos and what parties says about the nature of the European polity and the policy objectives to be implemented by the EU? The results of the analysis show that, although in principle there is a support to the European integration, political parties follow the logic of instrumental rationality containing strategic actions and specific domestic interest implementation in the united Europe. These contradictions may lead to the inconsistencies of party politics toward European integration.

Solveiga Inokaitytė-Šmagarienė – Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo instituto doktorantė.

E. paštas: solveiga.inokaityte@ktu.lt.

Solveiga Inokaitytė-Šmagarienė – PhD student at the Institute of Public Policy and Administration, Kaunas University of Technology.

E-mail: solveiga.inokaityte@ktu.lt.

Straipsnis įteiktas redakcijai 2017 m. birželio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2017 m. rugsėjo mėn.